

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.1:352

СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ ЯК СУКУПНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

© 2017 **ВЕРІГА Г. В., РАГУЛІНА Н. В.**

УДК 336.1:352

Веріга Г. В., Рагуліна Н. В.

Система місцевих фінансів як сукупність соціально-економічних відносин в умовах децентралізації

Метою статті є виявлення структурних особливостей системи місцевих фінансів як сукупності соціально-економічних відносин за умов децентралізації. Проаналізовано особливості формування та розвитку системи місцевих фінансів. Зазначено, що головне місце в ній належить місцевим бюджетам як важливому інструменту розвитку соціально-економічної сфери. Досліджено значення місцевих фінансів у формуванні фінансових ресурсів місцевих органів влади в умовах децентралізації. Виявлено недоліки національної бюджетної політики на місцевому рівні. Обґрунтовано, що бюджетна політика на місцевому рівні повинна бути спрямована на досягнення оптимального співвідношення між економічними та соціальними її аспектами. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення нормативно-правової бази розвитку системи фінансів місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації. Обґрунтовано необхідність інформованості та доступу суспільства до участі в цих питаннях.

Ключові слова: місцеві фінанси, бюджет, децентралізація, соціально-економічні відносини, Україна.

Бібл.: 15.

Веріга Ганна Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, головний науковий співробітник, науково-дослідний сектор, Донбаська державна машинобудівна академія (вул. Академічна, 72, м. Краматорськ, Донецька обл., 84313, Україна)

E-mail: annaveriga@gmail.com

Рагуліна Надія Вікторівна – молодший науковий співробітник, науково-дослідний сектор, Донбаська державна машинобудівна академія (вул. Академічна, 72, м. Краматорськ, Донецька обл., 84313, Україна)

E-mail: nadenkaragylyna@gmail.com

УДК 336.1:352

UDC 336.1:352

Веріга А. В., Рагуліна Н. В. Система местных финансов как совокупность социально-экономических отношений в условиях децентрализации

Veriga A. V., Ragulina N. V. The System of Local Finance as an Aggregate of Socio-Economic Relations under Conditions of Decentralization

Целью статьи является выявление структурных особенностей системы местных финансов как совокупности социально-экономических отношений в условиях децентрализации. Проанализированы особенности формирования и развития системы местных финансов. Отмечено, что главное место в ней принадлежит местным бюджетам как важному инструменту развития социально-экономической сферы. Исследовано значение местных финансов в формировании финансовых ресурсов местных органов власти в условиях децентрализации. Выявлены недостатки национальной бюджетной политики на местном уровне. Обосновано, что бюджетная политика на местном уровне должна быть направлена на достижение оптимального соотношения между экономическими и социальными ее аспектами. Предложены рекомендации по совершенствованию нормативно-правовой базы развития системы финансов местного самоуправления в Украине в условиях децентрализации. Обоснована необходимость информированности и доступа общества к участию в этих вопросах.

Ключевые слова: местные финансы, бюджет, децентрализация, социально-экономические отношения, Украина.

Библ.: 15.

Веріга Анна Владимировна – доктор экономических наук, доцент, главный научный сотрудник, научно-исследовательский сектор, Донбасская государственная машиностроительная академия (ул. Академическая, 72, г. Краматорск, Донецкая обл., 84313, Украина)

E-mail: annaveriga@gmail.com

The aim of the article is to identify the structural features of the local finance system as an aggregate of socio-economic relations under conditions of decentralization. The features of formation and development of the local finance system are analyzed. It is noted that the main place in the system belongs to local budgets as an important tool for the development of the socio-economic sphere. The importance of local finance in the formation of financial resources of local authorities under conditions of decentralization is studied. The shortcomings of the national budgetary policy at the local level are revealed. It is substantiated that the budgetary policy at the local level should be aimed at achieving an optimal balance between its economic and social aspects. Recommendations for improving the regulatory framework for the development of the finance system of the local self-government in Ukraine under conditions of decentralization are proposed. The need for providing access of the public to information and to participation in solving these issues is grounded.

Keywords: local finance, budget, decentralization, socio-economic relations, Ukraine.

Bibl.: 15.

Veriga Anna V. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Chief research scientist, Research Sector, Donbass State Academy of Machine Building (72 Akademichna Str., Kramatorsk, Donetsk region, 84313, Ukraine)

E-mail: annaveriga@gmail.com

Ragulina Nadiia V. – Junior Researcher, Research Sector, Donbass State Academy of Machine Building (72 Akademichna Str., Kramatorsk, Donetsk region, 84313, Ukraine)

E-mail: nadenkaragylyna@gmail.com

Рагулина Надежда Викторовна – молодший научний сотрудник, научно-исследовательский сектор, Донбасская государственная машиностроительная академия (ул. Академическая, 72, г. Краматорск, Донецкая обл., 84313, Украина)

E-mail: nadenkaragylina@gmail.com

Вступ. Розвиток місцевого самоврядування і децентралізація влади в Україні є шляхом покращення сьогоденного стану економіки країни та виходом із затяжної кризи.

Під децентралізацією мається на увазі можливість громад мати повноваження і розпоряджатися ресурсами на їх реалізацію. Раніше повноваження і ресурси були сконцентровані в центрі, і далі все це розподілялося по вертикалі, тому громади були залежними від рішень центральної влади, і реальне самоврядування було розвинути складніше. Зараз ситуація змінилася: більша частина зароблених коштів залишається в громаді, та вже на цьому рівні керівництво приймає рішення, на що ці гроші будуть витрачені.

Децентралізація є сьогодні майже єдиною у країні реформою, що має план, стратегію та чітку концепцію. Особливістю її є те, що в контексті децентралізації водночас проводиться декілька реформ у сфері державного управління: реформа територіальної організації влади, реформа місцевого самоврядування, реформа регіональної політики. Процес децентралізації включає у себе передачу окремих повноважень від органів державної влади на рівень місцевого самоврядування – за громадами, районами, регіонами закріплюються засоби, майно та власні доходи, субвенції, визначається більш чітко порядок та обсяги переказів із бюджету.

Місцеві фінанси являють собою не тільки елемент фінансової системи, частину державних фінансів, але є і відносно самостійною галуззю. Слід зазначити, що місцеві фінанси є системою економічних відносин, яка формує, розподіляє та використовує фінансові ресурси для місцевих бюджетів задля виконання ними обов'язків і повноважень щодо удосконалення добробуту громад у всіх сферах життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженнями розвитку інституту місцевого самоврядування, що є базою для розвитку місцевих фінансів, займалися такі іноземні та вітчизняні вчені-економісти, як Д. Полозенко, В. Кравченко, І. Лунін, О. Василюк, В. Опарін, О. Сунцова, К. Павлюк, О. Романенко, С. Юрій та ін. Сучасні погляди на цю проблему надано в роботах таких молодих учених, як С. Осипенко, О. Ніколаєва, В. Родченко та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, слід зазначити, що вони мають переважно теоретичний характер, комплексному аналізу зазначеної проблеми увагу приділено недостатньо.

За останні три роки з появою реформи децентралізації в країні загострився інтерес вітчизняних учених до проблем функціонування та розвитку фінансової системи. Необхідно зазначити, що питання місцевих фінансів є вкрай проблемним і складним, тому досі так і не отримано

однозначної його характеристики. Саме тому проблема розвитку системи місцевих фінансів, особливо за умов децентралізації, потребує більш детального розгляду і є актуальною.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у виявленні структурних особливостей системи місцевих фінансів як сукупності соціально-економічних відносин за умов децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «місцеві фінанси» бере свій початок із давніх-давен і весь цей час вимагає подальшого дослідження наразі з процесом виникнення і розвитку інституту місцевого самоврядування, основою для якого стало «магдебурзьке право» у XIII ст. в Німеччині.

У 30–80-х роках XX ст. почалося інтенсивне згортання фінансової самостійності місцевих громад. Це послужило поштовхом і у подальшому вплинуло на дослідження сутності місцевих фінансів.

Слід зауважити, що в дослідженні сутності фінансів у цілому в науковій літературі за часів колишнього СРСР місцеві фінанси прирівнювались до визначення місцевих бюджетів. Так, у Великій Радянській Енциклопедії зазначено, що «місцеві фінанси в СРСР – це фінанси місцевого господарства і місцевих органів влади, складова єдиної системи фінансів СРСР, що спрямовані на зміцнення господарського розрахунку та здійснення фінансового контролю за виконанням підприємствами й організаціями місцевого значення господарських та фінансових планів і дотримання режиму економії» [12].

На початку 90-х років демократичні сили зайняли домінуючу позицію щодо поділу повноважень влади та відповідної децентралізації фінансового забезпечення. Розпочалися нові дослідження у сфері розвитку інституту місцевих фінансів.

Із здобуттям незалежності у 1991 р. в Україні виникла доречна потреба у створенні власної фінансової системи. Досі так і не визначено саме поняття «фінансова система» відповідно до нових умов господарювання та за наявності різних форм власності. Деякі економісти вважають, що фінансова система – це частина грошової системи. Так, наприклад, О. Р. Романенко, вивчаючи суть фінансової системи, дійшов висновку, що «фінансова система – це сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою сфер фінансових відносин, що мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та правове забезпечення» [2, с. 21]. А ось, наприклад, В. М. Опарін розуміє фінансову систему як «сукупність відносно-відособлених взаємопов'язаних сфер і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин» [10, с. 23].

Треба підкреслити, що визначення поняття «місцеві фінанси» постійно змінювалось. Виходячи з еконо-

мічних і соціальних перетворень у країні на початку 90-х ХХ ст. років, вивчення місцевих фінансів займалися такі вітчизняні вчені, як О. Д. Василик і В. М. Федоров. Вони обґрунтували необхідність існування інституту місцевого самоврядування з власною фінансовою системою та відокремлення місцевих бюджетів від державного. Так, учений О. Д. Василик стверджував, що «місцеві фінанси – це сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення органами місцевого самоврядування виконання ними функцій в галузі економічного і соціального розвитку відповідних територій» [14, с. 180].

Так, вперше про місцеві фінанси йдеться у працях таких видатних зарубіжних дослідників як: А. Сміт, К. Штейн, Р. Гнейст, К. Рау, А. Вагнер та ін. Саме вони першими проаналізували господарство територіальних громад, відзначили необхідність надання їм самостійності і особливо у такій важливій сфері, як фінанси. Майже всі визначення державних (публічних) фінансів зарубіжними авторами зводяться до державних доходів і видатків як суспільне багатство у формі грошей і кредиту, що перебуває у розпорядженні органів держави [1, с. 79–88].

Ряд наукових поглядів і розумінь поняття місцевих фінансів як окремої науки, що потребує не менш детального вивчення та аналізу, виникли в другій половині ХІХ ст. на початку ХХ ст. та потребували теоретичного обґрунтування сутності місцевих фінансів. Саме тоді з'явився інтерес у вчених стосовно проблеми формування місцевих фінансів і їх ефективного використання. Це все обумовило впровадження досягнень і результатів науково-технічного прогресу в ті часи та значний розвиток торгівлі та промисловості у містах і селищах.

Наприклад, О. Кириленко ґрунтує «місцеві фінанси як систему фінансових відносин з приводу формування, розподілу і використання фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань» [7, с. 25].

Наукові мислення В. Г. Ігнатова та В. В. Рудого показують, що «місцеві бюджети – це система економічних відносин, завдяки якій на підставі заздалегідь складеного плану формується та використовується фонд грошових коштів, що належать місцевим органам влади» [6, с. 23].

Науковець О. Сунцова стверджує що, «місцеві фінанси – це система формування, розподілу та використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих [15, с. 20].

Місцеві фінанси, своєю чергою, складаються з місцевих бюджетів і фінансів, установ та організацій комунальної форми власності. Головне місце в системі місцевих фінансів посідає місцевий бюджет, бо саме він є важливим засобом впливу на розвиток соціально-економічної сфери.

Але важливо розмежувати поняття місцевих фінансів і місцевих бюджетів. О. Ніколаєва у своїх працях розглядає місцеві фінанси як систему економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для виконання місцевими органами влади покладених на них власних і делегованих повноважень, підвищення добробуту територіальної громади та соціально-

економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці [8, с. 13]. А місцеві бюджети визначають як систему грошово-економічних відносин, матеріальний фонд, правову категорію за територіальною ознакою [8, с. 84]. З роками це поняття вивчалось і розглядалось різними вченими, але сутність у цілому одна. Місцеві бюджети являють собою один із головних елементів бюджетної системи країни, визначають економічні відносини між територіальними громадами, суб'єктами господарювання та фізичними особами, призначені для формування фонду грошових коштів та фінансування місцевих потреб, розвитку та підвищення соціально-економічного сектора тощо. Саме місцеві бюджети сприяють досягненню пропорційності у вирішенні щоденних питань сталого розвитку регіонів. Вони є одним із інструментів розподілу та перерозподілу ВВП між регіонами та впливають на фінансове забезпечення та рівновагу.

Спеціальний і загальний фонди є складовими місцевих бюджетів. Загальний фонд виділяє кошти на забезпечення видатків, що не мають спрямованості на якусь конкретну мету, у той час як кошти зі спеціального фонду формуються за конкретно визначеними джерелами надходження і використовуються на фінансування конкретно поставлених цілей. Фінансова база функціонування місцевих бюджетів – це формування їх доходної частини. Видатки же при цьому є причиною утворення доходів. У доходній частині місцевих бюджетів окремо виділяють доходи, що необхідні для виконання власних повноважень, і доходи на здійснення делегованих повноважень. Видатки місцевих бюджетів складаються з обов'язкових видатків, що пов'язані з виконанням обов'язкових завдань, покладених на місцеві органи влади, та зобов'язань по кредитах; поточних видатків які фінансуються із поточного бюджету, та капітальних видатків, що фінансуються з бюджету розвитку. Якщо з'являється нестача коштів, держава фінансово підтримує місцеві органи влади у вигляді надання субвенцій і дотацій з державного бюджету. Шкода, але зараз в Україні є досить значна кількість територіальних громад, які не отримують необхідну суму доходів, щоб забезпечити виконання навіть першочергових своїх видатків. Це залежить від багатьох факторів, таких як: загальна площа громади, склад земель, розвиток на території громади сільськогосподарського та промислового виробництва, чисельність населення тощо.

Виходячи з аналізу наявних наукових праць із проблеми визначення місцевих фінансів, можна прийти до розуміння самої її сутності. Вважаємо, що місцеві фінанси – це комплексність соціально-економічних відносин із формування, розподілу та перерозподілу, використання фінансових ресурсів для вирішення завдань напряму та виконання функцій органів місцевої влади. Треба зазначити, що саме від обсягів місцевих фінансів залежить можливість місцевих органів влади виконувати свої функції та повноваження стосовно соціально-економічного розвитку територіальної громади та підвищення рівня життя населення.

В реалізації притаманних фінансам функцій проявляється також і соціально-економічна роль фінансів у життєдіяльності суспільства та держави. Інститут місцевих фінансів взагалі можна розглядати як сукупність соціально-

економічних відносин. Це пов'язано з розподілом і перерозподілом централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів і з їх акумуляцією для вирішення низки задач місцевих органів влади.

Функції місцевих фінансів пов'язані із забезпеченням необхідними фінансовими ресурсами місцевих громад та органів місцевого самоврядування. Метою фінансової діяльності місцевих органів влади є задоволення суспільних інтересів і потреб та сприяння соціально-економічному розвитку регіону. Задача та функції, що покладаються на місцеві органи влади, є об'єктивною причиною необхідності фінансів для цих органів влади. Якщо причиною функціонування фінансів взагалі є поява держави і товарно-грошових відносин, то причиною виникнення місцевих фінансів є наявність територіальних колективів, відокремлення функцій і завдань, які покладаються на їхні органи влади [11].

Для більшості розвинутих країн із унітарним державним устроєм у післявоєнний період була характерна тенденція зростання ролі місцевих органів влади в соціально-економічних відносинах. У цей період, відповідно, зростала роль місцевих фінансів і їх джерел.

Поновлення в Україні, як в унітарній державі, інституту місцевого самоврядування об'єктивно пов'язане зі зростанням ролі місцевих органів влади, діяльність яких у попередній період була надзвичайно обмежена. У період становлення нашої держави особливо яскраво проявилася тенденція збільшення ролі місцевих фінансів.

Можна підкреслити головні форми впливу місцевих органів влади та фінансової сфери на економіку держави:

- до фінансових систем місцевих органів влади відноситься значна частина внутрішнього валового продукту (ВВП). Місцеві фінанси є інструментом регулювання і соціального розвитку регіону. Держава та місцеве самоврядування розділяють між собою функції соціально-економічного регулювання. До того ж фінанси місцевих органів влади не обмежуються вилученням, розподілом і перерозподілом частини ВВП. Місцеві органи влади, як мала держава, у сфері своєї компетенції здійснюють також і нормативно-правове регулювання соціально-економічної діяльності, тобто вони встановлюють певні правила поведінки суб'єктів, що господарюють на території, відведеній цьому місцевому органу влади;
- місцеві фінанси є фіскальним інструментом, тому що місцеві органи влади мають право у рамках, визначених законодавством, встановлювати місцеві податки та збори. Фіскальна політика місцевих органів влади в багатьох країнах є інструментом впливу на розміщення продуктивних сил, розвиток депресивних територій, на впровадження і виробництво досягнень науково-технічного прогресу;
- фінанси місцевих органів влади є інструментом забезпечення громадян різними послугами. Місцеве самоврядування – це інститут, що надає послуги громадянам України безпосередньо. Діяльність місцевих органів влади у сфері надання

громадських послуг є однією з форм регулювання економічного і соціального розвитку регіону;

- місцеві фінанси є інструментом економічного зростання. Забезпечення економічного зростання – це також одна з форм економічного регулювання.

Виходячи з вищезазначеного, видно, що майже головним елементом для формування та подальшого розвитку системи місцевих фінансів як сукупності соціально-економічних відносин є їх децентралізація, яка буде стимулом для територіальних громад до об'єднання та формування спроможних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом та отримання обсягу видаткових повноважень із відповідним ресурсним забезпеченням на рівні міст обласного значення.

Як зазначила у своїх роботах І. Волохова: «громадянське суспільство, що має бути створене в Україні, повинне передбачати активну участь жителів територіальних громад – справжніх носіїв самоврядування – в справах місцевого характеру. Жителі територіальних громад та органи територіального самоврядування повинні являти собою одне ціле – місцеве та регіональне самоврядування. Органи місцевого та регіонального самоврядування мають нести повну демократичну відповідальність перед виборцями, проте мешканці території також повинні розділяти цю відповідальність за місцеві справи» [3, с. 80].

Тобто утворення демократичного суспільства з дієвим самоврядуванням не буде досягнуто без децентралізації, в тому числі фінансової.

Р. Демчак вважає, що «успішна реалізація реформи бюджетної децентралізації, яка триває на нинішньому етапі, спрямована на підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів і рівня фінансової забезпеченості делегованих повноважень, упорядкування відносин між місцевими та державним бюджетами, підвищення ефективності використання бюджетних коштів» [4].

С. Осипенко у своїй науковій роботі дійшла висновку, що на сьогодні в Україні ключова роль у розвитку системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування належить реалізації політики бюджетної децентралізації, оскільки підґрунтя цієї системи складають місцеві бюджети. Бюджетна децентралізація являє собою процес, що характеризує розподіл видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, визначає особливості формування доходів місцевих бюджетів, а також описує систему міжбюджетних відносин. Тобто бюджетна децентралізація охоплює процес формування та використання фінансових ресурсів, що акумулюються в місцевих бюджетах. С. Осипенко зазначає, що процес становлення та імплементації положень бюджетної децентралізації в Україні проходить повільно та з певними труднощами [9, с. 60].

Кілька років в Україні належним чином не здійснюється фінансування видатків щодо розвитку житлово-комунального господарства, житлового будівництва, утримання транспортної мережі територіальних громад. Територіальні громади дуже довго не були зацікавлені в нарощуванні власних доходів, оскільки отримували кожного року значну суму коштів за рахунок трансфертів із держав-

ного бюджету. Таким чином, основна та загальна проблема місцевих бюджетів на сьогодні – це нестабільність формування їх доходів. Це наслідки частішої зміни податкового та бюджетного законодавства, залежність місцевих бюджетів від трансфертів, які надаються з державного бюджету, що відіграє не найкращу роль у міжбюджетних відносинах. Тобто надходження місцевих бюджетів майже на половину складаються з трансфертів із державного бюджету. Таким чином, висока залежність місцевих бюджетів від дотацій не дає можливості територіальним громадам самостійно здійснювати бюджетний процес. Виходом для розвитку та нормального функціонування економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, набуття ними фінансової незалежності є не що інше, як децентралізація фінансових ресурсів.

У результаті децентралізації фінансової системи, що здійснюється в Україні, основний обсяг соціальних витрат переноситься на місцевий і регіональний рівні. Тому для удосконалення функціонування місцевих бюджетів Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 308-р схвалено «Концепцію реформування місцевих бюджетів» [13], яка спрямована на проведення у період до 2011 року реформ у сфері місцевих бюджетів відповідно до стратегічного завдання регіональної політики – створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення.

Кожна територіальна громада має свій власний бюджет – більший або менший. Визначення місцевого бюджету міститься в ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування», за якою бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування [5, с. 88].

Економічна ефективність виробництва благ під дією ринкових механізмів доведена багаторічним досвідом успішного розвитку багатьох країн світу. Суспільні блага як блага, що виробляються за рахунок коштів державного та територіальних бюджетів, також економічно доцільно виробляти в умовах конкурентного середовища. Показником ефективності надання суспільних благ населенню є ступінь задоволення їхніх потреб. Цей показник збільшується, якщо виробництво суспільних благ розміщено поряд зі споживачами, і жителі територіальної громади мають можливість безпосередньо впливати на рішення щодо цього виробництва.

Організація ефективного виробництва суспільних благ є основною економічною передумовою існування територіального самоврядування та територіальних фінансів, а також процесів фінансової децентралізації. Проте в Україні територіальні фінанси в сучасних умовах продовжують функціонувати на фундаменті адміністративно-командної системи.

Враховуючи зазначене, системне управління фінансами регіону стає пріоритетним завданням і невід'ємною функцією органів місцевого самоврядування. Система місцевих фінансів як об'єкт управління повинна складатись із попередньо розглянутих відносно самостійних підсистем: підсистеми формування і нарощування фінансового

потенціалу, підсистеми фінансових ресурсів, підсистеми місцевого бюджету, які пов'язані між собою як ланки єдиної складнішої системи тісними прямими та зворотними зв'язками, що відображають сутність, тип і зміст системних відносин.

Серед науковців і практиків дискутуються питання щодо розподілу повноважень між рівнями влади, дохідних джерел і міжбюджетних трансфертів. Залишаються поза увагою дослідження функцій територіальних фінансів. Саме вони відображають ту роль, що виконують територіальні фінанси відносно фінансової системи держави та суспільства. Слабо досліджені принципи побудови територіальних фінансів, але вони є тими основними правилами, відштовхуючись від яких, мають створюватися фінансова основа територіального самоврядування та вирішуватися справи місцевого та регіонального значення. Недостатньо уваги приділяється дослідженню структурних елементів системи територіальних фінансів. Всі ці питання потребують подальшого осмислення, оскільки є запорукою більш глибокого розуміння досліджуваних процесів і їх ефективного впровадження.

Висновки. Таким чином, підводячи підсумки, треба підкреслити, що місцеві фінанси є основним фінансовим інститутом у фінансовій системі органів місцевого самоврядування та посідають найважливіше місце в економічній системі кожної держави. Проведення ефективної бюджетної політики на місцевому рівні повинно базуватись на досягненні оптимального співвідношення між економічними та соціальними її аспектами. Тільки за умови досягнення максимального балансу та рівноваги між напрямками місцевої бюджетної політики, спрямованої на задоволення соціально-економічних потреб населення, місцеві органи влади мають можливість досягти як фінансової стабільності суб'єктів господарювання цієї адміністративно-територіальної одиниці, так і добробуту міської громади.

Зрозуміло, що незалежно від розміру бюджету коштів на всі проекти все одно достатньо не буде. Тому вкрай важливо пам'ятати, що у процесі підготовки та виконання бюджету гроші йдуть до грошей, отже, якщо не вкладати кошти в розвиток, не має сенсу сподіватись на їхнє зростання в майбутньому. Витрати мають бути розумними, планомірними та виправданими, лише тоді вони будуть ефективні.

Подальше становлення і розвиток системи фінансів місцевого самоврядування в Україні неможливі без удосконалення їх нормативно-правової бази. Необхідно розробити й ухвалити Закони України стосовно фінансів місцевого самоврядування, вирівнювання фінансів, місцевих податків і зборів, звітності надходжень і витрат коштів тощо. Також потребує відповідного уточнення і ряд статей Конституції України, що регламентують фінанси місцевого самоврядування України. Прозорість, інформованість і доступ суспільства до участі в цих питаннях також є запорукою успішної розвиненої держави та позитивним результатом реформи децентралізації країни та розвитку системи місцевих фінансів як сукупність соціально-економічних відносин в умовах децентралізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в XX столітті: Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів. Львів: Каменяр, 2000. 303 с.
2. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2001. 416 с.
3. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Оdesa: Атлант, 2014. 462 с.
4. Демчак Р. Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави. URL: <http://solydarnist.org/?p=15037>.
5. Про місцеве самоврядування в Україні. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
6. Игнатов В. Г., Рудой В. В. Местное самоуправление. Ростов н/Д.: Феникс, 2003. 384 с.
7. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). Київ: НІОС, 2000. 384 с.
8. Ніколаєва О. М., Маглаперідзе А. С. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2013. 354 с.
9. Осипенко С. О. Місцеві бюджети в умовах децентралізації фінансових ресурсів: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Мелітополь, 2016. 233 с.
10. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія). Київ: КНЕУ, 2001. 23 с.
11. Простеба Л. І. Деякі теоретичні засади місцевих фінансів // Ефективна економіка. 2014. № 3. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2818>
12. Прохоров А. М. Большая Советская Энциклопедия: в 30 т. Т. 4. М.: Советская энциклопедия, 1971. 600 с.
13. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 308-р // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-%D1%80>
14. Романенко О. Р. Фінанси: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 312 с.
15. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2010. 488 с.

REFERENCES

Andrushchenko, V. L. *Finansova dumka Zakhodu v XX stolitti: Teoretychna kontseptualizatsiia i naukova problematyka*

derzhavnykh finansiv [Financial Thought of the West in the 20th Century: Theoretical Conceptualization and Scientific Problems of Public Finances]. Lviv: Kameniar, 2000.

Demchak, R. «Biudzhetsna detsentralizatsiia ie osnovnym chynnykom ekonomichnoi bezpeky derzhavy» [Budget decentralization is a major factor in the country's economic security]. <http://solydarnist.org/?p=15037>

Ignatov, V. G., and Rudoy, V. V. *Mestnoye samoupravleniye* [Local government]. Rostov n/D.: Feniks, 2003.

Kyrylenko, O. P. *Mistsevi biudzhety Ukrainy (istoriia, teoriia, praktyka)* [Local budgets of Ukraine (history, theory, practice)]. Kyiv: NIOS, 2000.

[Legal Act of Ukraine] (2007). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-%D1%80>

Nikolaieva, O. M., and Mahlaperidze, A. S. *Mistsevi finansy* [Local finance]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 2013.

Osypenko, S. O. «Mistsevi biudzhety v umovakh detsentralizatsii finansovykh resursiv» [Local budgets in the conditions of decentralization of financial resources]: *dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08*, 2016.

Oparin, V. M. *Finansy (zahalna teoriia)* [Finance (general theory)]. Kyiv: KNEU, 2001.

Prosteba, L. I. «Deiaki teoretychni zasady mistsevykh finansiv» [Some theoretical foundations of local finance]. *Efektivna ekonomika*. 2014. <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2818>

Prokhorov, A. M. *Bolshaya Sovetskaya Entsiklopediya* [Great Soviet Encyclopedia] vol. 4. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya, 1971.

«Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini» [On Local Self-Government in Ukraine]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

Romanenko, O. R. *Finansy* [Finances]. Kyiv: Tsentр navchalnoi literatury, 2006.

Suntsova, O. O. *Mistsevi finansy* [Local finance]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 2010.

Volokhova, I. S. *Mistsevi finansy ta perspektivy pohlyblennia finansovoi detsentralizatsii v Ukraini* [Local finances and prospects for deepening financial decentralization in Ukraine]. Odesa: Atlant, 2014.

Vasylyk, O. D. *Teoriia finansiv* [Theory of Finance]. Kyiv: NIOS, 2001.